

Raamwerk met betrekking tot de talige behoeften en taaldoelen



1. Op welke eindtermen is het raamwerk gebaseerd?

Het raamwerk binnen de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren is gebaseerd op de **eindtermen Nederlands van het lager onderwijs**. Ook in niet-talvakken worden taalcompetenties verondersteld, vermits het ook in andere vakken gaat om taal, schooltaal en schooltaalvaardigheid. Daarom zijn ook de **eindtermen met een talige component van wereldoriëntatie, muzische vorming, lichamelijke vorming en wiskunde** opgenomen in het doelenkader. Omdat het een Toolkit 'breed' evalueren is, zijn ook die competenties overgenomen uit de **leergebiedoverstijgende eindtermen** (ICT, sociale vaardigheden en leren leren) die het talig handelen kunnen ondersteunen. De leergebiedoverstijgende eindtermen staan in het doelenkader genoteerd in kleur. De competenties uit ICT staan in een andere kleur dan die van sociale vaardigheden en dan die van leren leren. Zo wordt visueel zichtbaar welke leergebiedoverstijgende eindtermen nauw samenhangen en verbonden zijn met de eindtermen Nederlands.

2. Hoe is het raamwerk opgebouwd?

Het raamwerk van de doelen bestaat uit vier delen: één pagina voor lezen, één voor schrijven, één voor luisteren en één voor spreken. In de linker kolom zijn de tekstsoorten opgenomen die binnen die specifieke vaardigheid behandeld kunnen worden. Welke tekstsoorten zijn opgenomen lees je bij *3. Welke tekstsoorten zijn opgenomen?*

Naast de tekstsoorten staan de verwerkingsniveaus. Bij *4. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het verwerkingsniveau?* verneem je daar meer over.

Per tekstsoort en taalhandeling is ook het publiek voor wie die tekstsoort bedoeld is aangegeven. Bij *5. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het doelpubliek?* verneem je daar meer over.

Bovenaan over de breedte van het hele blad staan de competenties vermeld die betrekking hebben op de betreffende vaardigheid. Bij *6. Welke competenties zijn ondergebracht in het raamwerk? Waarvoor staat elke competentie?* verneem je daar meer over.

3. Welke tekstsoorten zijn opgenomen?

Zoals boven al vermeld zijn alle tekstsoorten opgenomen die in de eindtermen Nederlands voorkomen. Deze zijn opgedeeld in informatieve teksten, activerende teksten, persuasieve teksten en fictionele teksten. In de digitale Toolkit verschijnt bij een klik op de tekstsoort welke soorten

teksten dit kan betekenen voor wereldoriëntatie, muzische vorming, lichamelijke opvoeding en wiskunde. (Op de papieren versie staat dit weergegeven in comments.)

4. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het verwerkingsniveau?

In het raamwerk zijn de vier verwerkingsniveaus vermeld: kopiërend, beschrijvend, structurerend en beoordelend. **Kopiërend** verwerken betekent het vrij letterlijk weergeven van informatie. **Beschrijvend** verwerken betekent informatie in grote lijnen achterhalen zoals die in teksten is opgebouwd. **Structurend** verwerken betekent dat de informatie die in de teksten voorkomt op persoonlijke en overzichtelijke wijze moet worden geordend. **Beoordelend** verwerken betekent dat de informatie moet worden geordend op persoonlijke wijze en dat die beoordeeld wordt op basis van hetzij de eigen mening hetzij informatie uit andere bronnen¹.

In het raamwerk is duidelijk aangegeven welke taalhandeling volgens welk verwerkingsniveau moet gebeuren met welke tekstsoort. Daarvoor is er binnen het raamwerk een matrix opgenomen. Horizontaal staan de taalhandelingen opgelijst en verticaal de tekstsoorten. Wanneer volgens de eindtermen een taalhandeling moet gecombineerd worden met een bepaalde tekstsoort dan staat in de matrix een code: een afkorting voor het doelpubliek waarvoor die bepaalde tekstsoort bedoeld is (cf. infra). Indien een taalhandeling niet gecombineerd moet worden met een tekstsoort, dan vind je in de matrix een grijs hokje.

5. Welke informatie geeft het raamwerk met betrekking tot het doelpubliek?

Het 'publiek' duidt op de groep personen aan wie de tekst gericht is. Naarmate de afstand, bepaald door de mate van bekendheid en het leeftijdsverschil, tussen de taakuitvoerder en het beoogd publiek groter wordt, neemt de moeilijkheid van de taak toe. Op die manier ontstaat onderstaande schaal, met (1) als minst moeilijke niveau en (5) als moeilijkste niveau. De letters achteraan zijn de afkortingen die gebruikt zijn in het doelenkader.

- (1) teksten van en voor mezelf (M);
- (2) teksten van en voor bekende leeftijdsgenoten (BL);
- (3) teksten van en voor onbekende leeftijdsgenoten (OL);
- (4) teksten van en voor bekende volwassenen (BV);
- (5) teksten van en voor onbekend publiek (OP).

Ook al gaat men er in de eindtermen vanuit dat elke tekst voor een bepaald doelpubliek bedoeld is, toch wordt dat publiek niet consequent vermeld. In het doelenkader hebben de onderzoekers dat wel proberen te doen. Wat de eerste drie niveaus betreft, staat er in de eindtermen vaak 'voor hen bestemd' vermeld. Wij hebben daarin een onderscheid gemaakt tussen teksten die persoonlijk gericht zijn aan een bepaalde leerling (M), bv. een brief, een persoonlijke instructie, een telefoongesprek etc., teksten die louter bedoeld zijn voor een klasgroep waarin de leerlingen elkaar

¹ Uit: Van den Branden, K. (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Leuven: Acco (pp. 52-53)

kennen (BL), bv. een klassikale instructie of vraag, een discussie tussen leerlingen etc. en teksten die gericht zijn aan kinderen die zich in dezelfde leeftijdscategorie bevinden als de leerlingen die de tekst aangeboden krijgen (OL), bv. een radio- of tv-uitzending, een advertentie, een tijdschrift etc. Niveau 4 wordt in de eindtermen gespecificeerd door 'de leerkracht', maar ook ouders en andere bekende volwassenen worden geïmpliceerd. Niveau 5, ten slotte, zijn teksten waarvan het publiek vaak niet expliciet vermeld wordt, maar waarvan duidelijk is dat er niet specifiek aan een jonger doelpubliek gedacht is, bv. treintabellen, algemene formulieren en mededelingen etc.

6. Welke competenties zijn ondergebracht in het raamwerk? Waarvoor staat elke competentie?

Bij lezen, schrijven, luisteren en spreken komen volgende competenties aan bod: taalcompetentie, leercompetentie, zelfsturende competentie en sociale competentie. De keuze voor deze competenties is gebaseerd op de generieke competenties die aangehaald worden in Visietekst Breed Evalueren (p.12). Omdat het een Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren betreft, kozen de onderzoekers ervoor om het begrip 'competentie' te hanteren in het doelenkader. Het geïntegreerd inzetten van kennis, vaardigheden en attitudes om functioneel te communiceren, noemen we competentie. Bovendien heeft 'breed' evalueren de bedoeling meer kansen en mogelijkheden te creëren tot het ontwikkelen van competenties bij kinderen en in het bijzonder bij kinderen uit kansarme milieus. In die zin sluit breed evalueren perfect aan bij het competentiegerichte evalueren.

De vermelde competenties in het raamwerk zijn niet exhaustief. Enkel die competenties zijn opgenomen die het talig handelen van de leerlingen ondersteunen. Door het begrip 'competenties' te gebruiken zijn de leergebiedoverstijgende eindtermen van het lager onderwijs gemakkelijk onder te brengen in het raamwerk.

Onder **taalcompetenties** worden alle deelvaardigheden van de betrokken vaardigheid (vb. lezen) opgelijst. Deze deelvaardigheden zijn gebaseerd op de eindtermen Nederlands. Onder **leercompetenties** worden vaardigheden en attitudes opgelijst die te maken hebben met 'tot leren komen'. Hier gaat het om leerkansen benutten, zicht krijgen op eigen kunnen en daarover reflecteren. Onder **zelfsturende competenties** worden attitudes en vaardigheden opgelijst die aangeven in welke mate de leerlingen bereid zijn tot leren, kritisch en zelfredzaam zijn. Onder **sociale competenties** worden attitudes en vaardigheden opgelijst die informatie geven over de houding van de leerlingen tegenover anderen.

Een voorbeeld

Mies zit in het eerste leerjaar. Haar leerkracht bedacht volgende spreekopdracht: in hoekenwerk vertellen de kinderen aan elkaar waarin ze kampioen zijn. Mies vertelt dat ze zich kampioen voelt in fietsen. Ze toont haar fiets in het groepje en vertelt over een lange fietstocht die ze onlangs maakte. De leerkracht zit ook in het groepje en stelt het volgende vast: Mies beslist zelf om haar fiets erbij te halen om haar verhaal kracht bij te zetten (zelfsturende competentie), ze luistert naar de feedback van haar medeleerlingen als die vragen om wat luider te praten (leercompetentie). Mies spreekt Standaardnederlands en kan haar verhaal goed opbouwen, ze springt niet van de hak op de tak (taalcompetentie). Eens Mies haar beurt is afgelopen is ze echter niet meer bereid naar anderen te luisteren. (sociale competentie).

Deze competenties zijn geconcretiseerd op basis van de eindtermen Nederlands en op basis van de leergebiedoverstijgende eindtermen 'leren leren', 'ICT' en 'sociale vaardigheden'. De competenties zijn omschreven en tevens zijn de nummers van de corresponderende eindtermen toegevoegd op vraag van de resonansgroep.

De verdeling van de eindtermen over de gekozen categorieën van competenties gebeurde door drie onderzoekers en werd driemaal gecontroleerd op volledigheid. Eens de onderzoekers een duidelijke omschrijving hadden gemaakt van wat er onder elke competentie verstaan wordt, hebben de ze onafhankelijk van elkaar de eindtermen Nederlands ondergebracht bij de competenties. Daarna hebben ze ter controle en volledigheid dit opnieuw samen gedaan. Door de eindtermen af te vinken is vermeden dat er een deel over het hoofd werd gezien. Zowel de leden van de resonansgroep als de leden van de klankbordgroep vonden dit raamwerk zeer volledig, handzaam en herkenbaar vanuit de eindtermen mits de toevoeging van de nummers van de eindtermen.

7. Waarvoor dient het raamwerk binnen de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren?

Het raamwerk biedt een overzichtelijk kader van de talige behoeften en taaldoelen voor het lager onderwijs. Een dergelijk raamwerk kan dan ook op verschillende domeinen binnen de Toolkit ingezet worden. Vooreerst biedt het de leerkracht een duidelijk overzicht van wat de competenties Nederlands behelzen. Wanneer een leerkracht of een team nadenkt over wat ze zullen evalueren, kan het raamwerk achtergrond bieden. Het raamwerk illustreert aan het team dat breed evalueren van de competenties Nederlands verder gaat dan het in kaart brengen van talige competenties, maar dat ook andere competenties (leercompetenties, zelfsturende en sociale competenties) in rekening moeten worden gebracht.

Ten tweede stelt het raamwerk de onderzoekers in staat de doelen te relateren aan de evaluatie-instrumenten. Bij de typering van de instrumenten aan de hand van identificatiefiches, vormde dit raamwerk het uitgangspunt voor het invullen van de parameter 'Welke vaardigheden?'.

Lezen

Eindtermen	Taalcompetentie					Leercompetentie			Zelfsturende competentie			Sociale competentie							
	3.1, 3.2, 3.3, 6	3.4, 3.5	3.6, 3.7	5.1, 5.2, 5.3	6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7	4.8	4.8	5.4, 5	6.6	4.8	1.4	5	6	4.8	1.5, 3	4.8, 1.7, 1.8	1.6	6.2, 1.2	7, 3
	(Digitale) Informatie achterhalen (met behulp van ICT) in:	Informatie ordenen die voorkomt in:	Informatie beoordelen o.b.v. eigen mening of informatie uit andere bronnen	Zich oriënteren op aspecten van de leestaak: doel, teksttype en eigen kennis; manier van lezen erop afstemmen en; aandacht houden voor bereiken van dat doel	Taalbeschouwing: ..., reflecteren op taalgebruik en taalsysteem en van de verworven inzichten gebruik maken in hun talig handelen	Leesplezier ontwikkelen	Bereidheid tot nadenken over leesgedrag	Resultaat beoordelen in het licht van het leesdoel, leerproces controleren en bijsturen	Reflecteren op taalgebruikssituaties en eigen leesstrategieën	Leesbereidheid ontwikkelen	Hulp vragen en zich laten helpen	Lessen, taken en opdrachten plannen en organiseren	Leren met nauwkeurigheid, efficiëntie, wil tot zelfstandigheid, zelfvertrouwen	Bereidheid tot naleven van leesconventies	Met medeleerlingen samenwerken bij groepstaken	Zich weerbaar en discreet opstellen	Kritisch zijn en eigen mening formuleren	Interesse, respect en waardering tonen voor de persoon van de andere en voor eigen en andermans cultuur	(Inter)culturele gerichtheid
1. Informatieve teksten zoals																			
a. Schema's en tabellen (B)	OP																		
b. Tijdschriften (B)	OL																		
c. School- en studieteksten (S)		OL																	
d. Kindertijdschriften en jeugencyclopedieën(S)		OL																	
e. Brief (BO)			BL																
2. Activerende teksten zoals																			
a. Instructies voor handelingen (B)	M																		
b. Instructies voor schoolopdrachten (S)		BL																	
c. Uitnodiging (BO)			BL																
d. Reclameteksten t.m.m. leefwereld (BO)			OL																
3. Fictionele teksten zoals																			
a. Verhalen, kinderromans, dialogen, gedichten(S)		OL																	

Niveau: B: beschrijvend; S: structurerend; BO: beoordeelend

Luisteren

Eindtermen	Taalcompetentie					Leercompetentie			Zelfsturende competentie			Sociale competentie								
	1.1, 1.2, 1.3, 1.4	1.5, 1.6, 1.7	1.8, 1.9, 1.10	5.1, 5.2, 5.3	6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7	4.8	4.8	5.4, 5	6.6	4.8	5	6	1.4	4.8, 2	1.9	1.5, 3	1.6	4.8	6.2, 1.2	7, 3
	Informatie achterhalen in:	Informatie op persoonlijke en overzichtelijke wijze ordenen bij:	Informatie beoordelen o.b.v. eigen mening of informatie uit andere bronnen	Zich oriënteren op aspecten van de luistertaak: doel, teksttype en eigen kennis, manier van lezen erop afstemmen en aandacht houden voor bereiken van dat doel	Taalbeschouwing: ..., reflecteren op taalgebruik en taalsysteem en van de verworven inzichten gebruik maken in hun talig handelen	Luisterplezier ontwikkelen	Bereidheid tot nadenken over luistergedrag	Resultaat beoordelen in het licht van het luisterdoel, leerproces controleren en bijsturen	Reflecteren op taalgebruikssituaties en luisterstrategieën	Luisterbereidheid ontwikkelen	Lessen, taken en opdrachten plannen en organiseren	Leren met nauwkeurigheid, efficiëntie, wil tot zelfstandigheid, zelfvertrouwen,	Hulp vragen en zich laten helpen	(Bereidheid tot) naleven van (verbale/non-verbale) conventies	Ongelijk of onmacht toegeven; Kritiek beluisteren en eruit leren	Met medeleerlingen samenwerken bij groepstaken	Kritisch zijn en eigen mening formuleren	Zich weerbaar en discreet opstellen	Interesse, respect en waardering tonen voor de persoon van de andere en voor eigen en anderzamen cultuur	(Inter)culturele gerichtheid

1. Informatieve teksten zoals

a. Mededeling m.b.t. school- en klasgebeuren (B)
b. Informatieve radio-uitzending (B)
c. Uiteenzetting van een medeleerling (B)
d. Uiteenzetting van een leerkracht (S)
e. Telefoongesprek (B)
f. Informatieve TV-uitzending (S)
g. Gesprek (BO)

Niveau: B: beschrijvend; S: structurerend; BO: beoordelend

BL																				
OL																				
BV																				
	BL																			
M																				
	OL																			
		BL																		

2. Activerende teksten zoals

a. Instructie van een medeleerling (B)
b. Instructie van een leerkracht (S)
c. Instructie voor een buitenschoolse situatie (S)
d. Door leeftijdsgenoten geformuleerde oproep (BO)

BV																				
	BL																			
	BL																			
		OL																		

3. Persuasieve teksten zoals

a. Discussie (BO)

		BL																		
--	--	----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

4. Fictionele teksten

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Schrijven

Schrijven	Taalcompetentie					Leer-competentie	Zelfsturende competentie	Sociale competentie															
	Op- en overschrijven van/ overbrengen van/richten aan/invullen/ antwoorden op:	Zich oriënteren op aspecten van de schrijftaak: doel, teksttype, eigen kennis en de lezer, manier van schrijven erop afstemmen en aandacht houden voor bereiken van dat doel	Taalbeschouwing: ..., reflecteren op taalgebruik en taalsysteem en van de verworven inzichten gebruik maken in hun taalg handelen	Teksten verzorgen qua handschrift en layout	Spellingsafspraken en –regels toepassen	Schrijfplezier ontwikkelen	ICT gebruiken en verwerken bij voorstellen van informatie aan anderen	ICT gebruiken om op veilige, verantwoorde en doelmatige manier te communiceren	Bereidheid tot nadenken over schrijfgedrag	Reflecteren op taalgebruikssituaties en eigen schrijfstrategieën	Resultaat beoordelen in het licht van het schrijfdoel, leerproces controleren en bijsturen	Schrijfbereidheid ontwikkelen	Lessen, taken en opdrachten plannen en organiseren	Leren met nauwkeurigheid, efficiëntie, wil tot zelfstandigheid, zelfvertrouwen,	Hulp vragen en zich laten helpen	Bereidheid tot naleven van schrijfconventies	Met medeleerlingen samenwerken bij groepstaken	Kritisch zijn en eigen mening formuleren	Zorg opbrengen voor iets of iemand anders	Zich weerbaar en discreet opstellen	Interesse, respect en waardering tonen voor de persoon van de andere en voor eigen en andermans cultuur	(Inter)culturele gerichtheid	
Eindtermen	4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6	5.1, 5.2, 5.3	6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7	4.7	4.7	4.8	6, 7	8	4.8	6.6	5.4, 5	4.8	5	6	1.4	4.8	1.5, 3	1.6	1.3	4.8, 1.1, 1.7, 1.8	6.2, 1.2	7, 3	
1. <u>Informatieve teksten</u> zoals	OP																						
a. Overzichten, aantekeningen, mededelingen (K)	BV																						
b. Brief met persoonlijke boodschap/belevenis (S)	BV																						
c. Verslag van een verhaal, gebeurtenis, informatieve tekst (S)	OP																						
d. Formulier met informatie over zichzelf (S)	BL																						
e. Vragen over verwerkte inhouden (S)																							
2. <u>Activerende teksten</u> zoals	OL																						
a. Oproep, uitnodiging, instructie (B)																							
3. <u>Fictionele teksten</u>																							

Niveau: K: kopiërend; B: beschrijvend; S: structurerend; BO: beoordelend

Spreken

Eindtermen	Taalcompetentie				Leer-competentie	Zelfsturende competentie		Sociale competentie														
	2.1, 2.3, 2.6, 2.8	2.2, 2.4, 2.5, 2.7, 2.9, 2.10	5.1, 5.2, 5.3	6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7	7	8	4.8	4.8	5	6	1.4	4.8, 2	1.3	1.6	1.9	4.8, 1.8, 1.1, 1.7	1.5, 3	6.2, 1.2	7, 3			
	Het gepaste taalregister hanteren bij het geven/verschaffen/luisteren/beschrijven van...	Het gepaste taalregister hanteren bij het uitwisselen/kritisch reageren/ vragen stellen/beantwoorden/argumenteren van (op basis van vergelijking met de eigen mening of informatie uit andere bronnen):	Zich oriënteren op aspecten van de spreektaal: doel, teksttype, eigen kennis en de luisteraar, manier van spreken erop afstemmen en aandacht houden voor bereiken van dat doel	Taalbeschouwing: ... reflecteren op taalgebruik en taalsysteem en van de verworven inzichten gebruik maken in hun talig handelen	ICT gebruiken bij voorstellen van informatie aan anderen	ICT gebruiken om op veilige, verantwoorde en doelmatige manier te communiceren	Spreekplezier ontwikkelen	Bereidheid tot nadenken over spreekgedrag	Resultaat beoordelen in het licht van het spreekdoel, leerproces controleren en bijsturen	Reflecteren op taalgebruiksituaties en eigen spreekstrategieën	Spreekbereidheid ontwikkelen	Lessen, taken en opdrachten plannen en organiseren	Leren met nauwkeurigheid, efficiëntie, wil tot zelfstandigheid, zelfvertrouwen,	Hulp vragen en zich laten helpen	(Bereidheid tot) naleven van (verbale/non-verbale) spreekconventies	Zorg opbrengen voor iets of iemand anders	Kritisch zijn en eigen mening formuleren	Ongelijk of onmacht toegeven	Zich weerbaar en discreet opstellen	Met medeleerlingen samenwerken bij groepstaken	Interesse, respect en waardering tonen voor de persoon van de andere en voor eigen en andermans cultuur	(inter)culturele gerichtheid

1. Informatieve teksten zoals

- a. Informatie over zichzelf (B)
- b. Ontbrekende informatie (B)
- c. Verslag over op school behandeld onderwerp (B)
- d. Telefoongesprek (B)
- e. Vragen i.v.m. behandeld onderwerp (S)
- f. (Non-) verbale interpretatie van een behandeld onderwerp of beleefd voorval (S)

Niveau: B: beschrijvend; S: structurerend; BO: beoordelend	OL																								
	BV	OP																							
	BV	OP																							
	BV	BV/OL																							
	OL																								

2. Activerende teksten zoals

- a. Instructie in context

OP																								
----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

3. Persuasieve teksten zoals

- a. Argumenten bij discussie bij behandeld onderwerp (BO)
- b. Vragen en opmerkingen (BO)

	BV																							
	BV																							

4. Fictionele teksten

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--